

Benim Zürafam Uçabilir Adlı Çocuk Hikâye Kitabının Mantıksal Düşünme Açısından İncelenmesi*

Review Of The Children's Story Book Called My Giraffe Can Fly In Terms Of Logical Thinkinh

ÖZET

Bu çalışmada, mantıksal düşünme örneklerinin çocuk kitaplarındaki yansımaları incelenmiştir. Bu bağlamda problem durumu, Mert Arık'ın "Benim Zürafam Uçabilir" adlı kitabının akıl yürütme türleri ve mantıksal düşünmenin varlığı ve kapsamını sorgulamaktır. Araştırmanın amacı ise bu kitabın mantıksal düşünme yeteneğine katkıda bulunan bilişsel kavramları ve akıl yürütme türlerini belirleyip sınıflandırmaktır. Çocuk edebiyatı ile ilgili eserlerin çocukların bilişsel gelişimine ve mantıksal düşünme becerilerine katkı sağlaması çalışmayı önemli kılmaktadır. Ayrıca mantık eğitiminin çocuklarla felsefe yapmadan önce verilmesi gerektiği önerilmektedir. Bu bağlamda, çocuklarla felsefe uygulamalarının etkinliğinin artırılması için mantık eğitiminin daha belirgin bir şekilde entegre edilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Eğitimciler, ebeveynler ve çocuk kitabı yazarları için, mantıksal düşünme öğelerini içeren kitapların seçilmesi ve bu tür kitapların üretiminin teşvik edilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mantıksal Düşünme, Akıl Yürütme, Tümdengelim, Tümevarım, Analoji.

ABSTRACT

In the current study, the reflection of children's books on the logical thinking samplings was investigated. In this context, the problem case interrogates the reasoning types and the existence and content of logical thinking in the book "Benim Zürafam Uçabilir" (My Giraffe can Fly) by Mert Arık. The purpose of the research was to determine the cognitive concepts and reasoning types which contribute to the logical thinking ability of this book and classify them. The fact that the works related to child literature contribute to the cognitive development of children and to their logical thinking skills makes the current study significant. In addition, it is recommended the education of logic be given before making philosophy with children. In this sense, it was concluded that logic education should be integrated in a more apparent way to increase the effectiveness of the philosophy applications with children. It is recommended to select books containing logical thinking components and to encourage the production of such kind of books for educators, parents and the writers of children's books.

Keywords: Logical Thinking, Reasoning, Deduction, Induction, Analogy.

GİRİŞ

Günümüzde, çocukların eğitim ve gelişiminde önemli bir role sahip olan çocuk edebiyatı, onların dil, düşünme yetileri, duygusal zekâ ve kültürel farkındalıklarının gelişimine katkı sağlayan bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda çocuk hikaye kitapları, yaş gruplarına uygun olarak tasarlanarak çocukların bilişsel ve duygusal ihtiyaçlarına hitap etmekte, onların düşünsel kapasitelerini ve problem çözme becerilerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca çocukların algısal yeteneklerinin ve hayal güçlerinin yanı sıra mantıksal düşünme yeteneklerinin de geliştirilmesi kritik öneme sahiptir. Mantıksal düşünme becerilerinin geliştirilmesi, çocukların problem çözme, eleştirel düşünme ve akıl yürütme yeteneklerini güçlendirebilir, onları analitik ve sistemli düşünmeye teşvik edebilir.

Bu araştırma, çocuklar için hazırlanan hikâye kitaplarının mantıksal düşünme yetisine olan etkisini derinlemesine inceleyerek, çocuk edebiyatının eğitimsel potansiyeline ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu araştırmanın, çocukların bilişsel gelişimine yönelik daha derin bir anlayış sağlaması, eğitimcilerin ve ebeveynlerin çocuk edebiyatını daha etkili bir şekilde kullanmalarına olanak tanınması ve gelecekteki çocuk kitaplarının daha bilinçli bir şekilde tasarlanmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

Problem Durumu

Araştırma kapsamında ele alınan konu, Benim Zürafam Uçabilir adlı çocuk hikâye kitabının mantıksal düşünme açısından incelenmesidir. İncelenen kitapta mantıksal düşünmenin yeri ve mantıksal düşünmeye dair içeriklerin -akıl yürütme türlerinin- incelenmesi çalışmanın problematiğini oluşturmaktadır. Bu nedenle araştırmanın problemini "Mantıksal düşünmeye dair veya akıl yürütme türlerine dair içerikte neler yer almaktadır?" sorusu oluşturmaktadır.

Seray İrem Tabur¹
Ekrem Ziya Duman²

How to Cite This Article

Tabur, S. İ. ve Duman, E. Z. (2024). "Benim Zürafam Uçabilir Adlı Çocuk Hikâye Kitabının Mantıksal Düşünme Açısından İncelenmesi", International Academic Social Resources Journal, (e-ISSN: 2636-7637), Vol:9, Issue:5; pp:496-506. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13995449>

Arrival: 23 August 2024

Published: 26 October 2024

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

*Bu çalışma, birinci yazarın ikinci yazar danışmanlığında hazırladığı "6-10 Yaş Arası Çocuk Hikaye Kitaplarında Mantıksal Düşünme" başlıklı yayınlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Felsefe Grubu Eğitimi ABD, Ankara, Türkiye.

² Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi ABD, Ankara, Türkiye.

Araştırmanın Amacı

Çocukların öğrenmelerinde, ilişki kurmalarında ve kavramları ayırt etmelerinde mantık kullanılmaktadır. Araştırmanın amacı; Mert Arık'ın "Benim Zürafam Uçabilir" isimli kitabında verilen akıl yürütme türleri ve mantıksal düşünme yetisine katkı sağlayacak gerek gizil gerek bilinçli olarak verilen bilişsel kavramların, cümlelerin var olup olmadığının tespit edilerek sınıflandırılmasıdır.

Araştırmanın Önemi

Çocuklar için bilişsel gelişimin sağlanmasında, olayların, kavramların somutlaştırarak çocuğa sunulmasında resimli hikâye kitapları önemli bir yere sahiptir. Bilişsel gelişim becerileri, çocuğun bir konuyu bütün yönleriyle zihinde canlandırarak akıl yürütmesine, çözüm yolları üretmesine ve bu sayede mantıksal düşünmesine yani çocukta bilişsel kavramların gelişmesine yardım eder. Mantıksal düşünme de bilişsel bir yapıyı barındırdığından, iki durum arasındaki ilişkiyi ayırt edebilmeyi, çeşitli kıyas ve çıkarımlar yapabilmeyi ve bir sonuca varmak için karar verebilmeyi sağlar.

Akıl yürütme türlerinin mantığın konusu olduğu ve örtük de olsa bu kavramların çocuk hikâye kitaplarına bilinçli olarak yerleştirildiği düşünülmektedir. Seçilen kitapta mantıksal düşünmeye dair geçen akıl yürütme türlerini ortaya çıkarmak bu çalışmanın önemidir. Bu nedenle araştırmanın, çocuklarla felsefenin temelini oluşturan mantık disiplinine ve hikâye kitaplarının çocuklara bilişsel beceriler geliştirmesi açısından araştırmacılara, eğitimcilere ve çocuk kitabı yazarlarına rehberlik edeceği düşünülmektedir.

İlgili Araştırmalar

Konu ile ilgili olarak doğrudan yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Konunun bir kısmı ile ilgili olan çalışmalar şu şekildedir:

Arslan (2018) tarafından yapılan çalışmada, "TRT Çocuk Kanalı 3-5 yaş programları kategorisinde yer alan Pepee, Kuzucuk ve Elif'in Düşleri isimli çizgi filmlerinde, okul öncesi dönem çocuklarının mantıksal düşüncelerine katkı sağlayacak bilişsel becerileri barındırıp barındırmadığının ve hangi sıklıkta sunulduğunun karşılaştırmalı bir şekilde tespit edilmesi amaçlanmıştır." Koçak (2017)'in çalışmasında "2000-2014 yılları arasında okul öncesi dönem çocuklar için yayımlanmış olan hikâye kitaplarının dış yapı, içyapı ve resimleme nitelikleri açısından incelenmiştir." Görgün (2020)'ün araştırmasında, "erken çocukluk dönemi kapsayan resimli çocuk kitaplarının felsefi kavramlar bakımından incelenmesi amaçlanmıştır." Saban ve Akdemir (2020)'in araştırmalarında, "Çıtır Çıtır Felsefe kitap serisinden seçilen sekiz kitap esas alınarak hazırlanan ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerine eğitim etkinlikleri aracılığıyla değer kazandırmak amaçlanmıştır." Papatğa, Ersoy (2015) tarafından yapılan araştırmada "ilkökul öğrencilerinin hikâyeler yoluyla çevreye ve topluma karşı sorumluluk duygularını nasıl harekete geçirdiği incelenmiştir." Dirican, Bekir, Bayraktar (2020) tarafından yapılan çalışmada "Türk yazarlar tarafından yazılmış resimli hikâye kitaplarındaki sözel mizah unsurlarının okul öncesi dönem çocuklarının mizah gelişimine uygunluğu incelenmiştir." Dikmenli, Asal Özkan, Turan (2022) tarafından yapılan çalışmada "Heidi hikâye kitabında geçen coğrafi kavramlar ile bu kavramların kategorilerini belirlenmiştir." Yılmaz, Ertem (2022)'in çalışmasında "çocuk kitapları seçiminin ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin okuma motivasyonu üzerindeki etkisini belirlenmiştir." Karaköse, Kodan (2021)'in çalışmasında "6-10 yaş düzeyi çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı içyapı ve dış yapı nitelikleri açısından incelenmiştir." Yıldız, Yazıcı ve Durmuşoğlu (2016)'nın araştırmalarında "2010-2015 yıllarını kapsayan ve 3-8 yaş çocuklar için yayımlanmış resimli çocuk kitaplarının biçimsel özellikleri araştırılmıştır."

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Çocuk Edebiyatı

İnsanlar hayatının başlangıcından sonuna kadar birbirleriyle iletişim halindedir. Bu iletişimi sağlayan en önemli araç dildir. Dilin geliştirilmesi için de edebiyat oldukça önemlidir. Edebiyat; bir sanat dalı olup bu sanat dalı, duyguların ve düşüncelerin ortaya konduğu ve insanlarda estetik duygular oluşturacak bir aktarım türüdür. Çiftçi (2013)'ye göre bireylerin çocukluk yıllarında edindiği bilgi ve faaliyetler daha sonraki dönemler için etkili bir donanım olmaktadır. Dolayısıyla çocukluk döneminden en yüksek verim ile diğer döneme geçilmelidir. Bunu sağlayan en önemli etken de okumaktır. Sallabaş (2008)'a göre okuma etkinliği, insanların kendi kafasında oluşturduğu düşüncelerini, birtakım isteklerini ve duygularını karşısında bulunan alıcı konumundaki bireye iletmesini sağlayan önemli öğretim araçlarından biridir.

Çocuk edebiyatı, erken çocukluk döneminde başlayan ergenlik dönemini de içeren evrede, çocukların dil gelişiminde ve anlama düzeylerinde gelişme sağlamaya yardımcı olan bir edebiyat türüdür. Dolayısıyla çocukluk döneminin özelliklerine göre yapılan, çocukların duygu ve düşünce dünyalarında sanatsal nitelik barındıran dilsellik ve görsellik içeren iletilerle zenginleştirmesine olanak sağlar. Kısacası çocuğa uygunluk amaçlanmaktadır. Çünkü okuma alışkanlığı kazanması gereken çocuğun bu alışkanlığı kazanabilmesi için çocuk kitapları çocuğa göre hazırlanmalıdır. Çocukların sadece fiziksel ve bilişsel özellikleri bunun için yeterli değildir. Aynı zamanda dil becerileri, anlama

düzeyleri, sanatsal ve düşünce yapıları bu özelliklerin başında gelmektedir. Yani yazar dış dünyayı sanatına dahil ederken çocuğun gelişim dönemini de dikkate almalıdır.

Çocuk Edebiyatının Önemi ve Gereklilikleri

Çocuk edebiyatı, çocuklara okuduklarını analiz etme, değerlendirme yapabilme, yeni anlamlar üretebilme becerileri kazandırır. Erken çocukluk döneminde kitap okumaya başlayan çocukların kelime hazinelerinin artması bu nedenle de okuduklarını anlama, anlatma, yorumlama, çıkarımda bulunma, soru sorma, dinleme ve konuşma becerilerinin gelişimine katkı sağladığı düşünülmektedir. Kandaz (2016), özel olarak seçilmiş çocuk kitaplarının; çocuğun düşünme tarzında olumlu değişimler yaşamasında, sorun çözebilmede etkin olmasında ve yaratıcılık gücünü arttırmasında önemli rol oynadığını vurgulamıştır. Bu durum gerçekleşirken çocuğun ilgisinin doğa olaylarına doğru açılmasına, bireylere karşı sevgi beslemesine ve bireyleri olduğu gibi kabul etmesine yardımcı olduğunu da ifade etmiştir. Ek olarak doğru seçilen kitapların, çocukların yaş ve gelişim düzeylerinin getirdiği uygun davranışlar kazanmasında etkili olduğunu ve dil becerilerini geliştirdiğini söylemiştir. Kitaplar ile çocukların diğer canlıların yaşam biçimleri hakkında da fikir sahibi olabildiğini belirtmiştir. Aslan (2007)'a göre kültürel değer ve öğelerin yer aldığı kitaplar vasıtasıyla çocukların içinde yaşadıkları topluma ve dünyaya uyum sağlamayı, farklılıkları görebilme hoşgörülü olmayı öğrenebileceklerdir. Literatür incelendiğinde ise çocuk kitaplarının çeşitli kavram ve becerileri çocuklara kazandırılmasında etkili bir araç olduğu ortaya konulmuştur.

Savaş (2006)'ya göre eğitim yaşamı, çocukların özellikle zihninde sözcük dağarcıklarının süratle gelişmesini yardımcı olur çünkü yeni bilgilere ve deneyimlere ulaşmanın en kısa yolu, başka insanlar tarafından yaşanmış olayları, ortaya çıkarılmış gerçekleri, bilgileri okuma yoluyla öğrenmektir. Yıldız (2009)'a göre çocuklar, ailesinde, okulunda ve çevresinde karşılayamadıkları dilsel, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını çocuk edebiyatı kitaplarıyla karşılarlar. Bu sayede çocukların kişilikleri olumlu yönde gelişecek bununla birlikte topluma faydalı bireyler yetişmesinde etkili olacaktır.

Çocuklara kazandırılması gereken duygu, düşünceler ve davranışlar kalıcı olarak edebî ürünler aracılığıyla olabilmektedir. Çocuklar için özel olarak seçilen konular çocukların bilişsel, duyuşsal gelişimini ön planda tutacak şekilde hazırlanmalıdır. Çocuğun hayal dünyasını destekleyecek eserler ortaya koymak önemlidir. Hatta çocuk kitaplarındaki karakterler çocukların özellikle dikkat ettiği ya da rol model aldığı kişiler olduğu için kahramanlara da bu bakımdan dikkat edilmelidir. Bu nedenle çocuklar için olumlu anlamda örnek olabilecek kahramanlar tasarlanmalıdır.

Kavram Öğretimi

Kavram düşünmenin ve anlamamanın temel birimidir. Kavramlar, düşünme sürecini yönlendirir ve iletişimde kullanılır. Yani kavramlar, insan zihninin dünyayı anlama, yorumlama ve iletişim kurma kapasitesi için gerekli olan unsurlarıdır. Genel, soyut ve birleştirici özellikler sayesinde, kavramlar düşünme biçimlerinde, yaşamda rol oynamaktadır. Örneğin "kedi" veya "vicdan" gibi kavramlar, belirli bir şeyi veya kavramı anlamamızı sağlar. Kavram temelde insan zihninde anlaşılan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formu/yapısı şeklindedir (Ülgen, 2004, s. 107). Kavramlar, kendi içerisinde çeşitli özellikleri ve grupları bulunan, insan zihninde çeşitli süreçlerden geçirilerek ifade edilen veya düşünülen yapılarıdır (Tural, 2011, s. 37).

Felsefede kavram filozoflar tarafından üzerinde çokça tartışılan bir konudur. Kavram tartışmasının tarihsel olarak başlangıç noktası Sokrates'e dayanır. Sokrates, felsefe tarihinde kavram konusunu açık ve net bir şekilde gündeme getiren ve böylece mantık açısından önermelerin ve akıl yürütmelerin temelini atmak suretiyle mantığın konusunun yapısının öncülü olan ilk filozof olmuştur. Mantığın konusu kavram, önerme ve akıl yürütmedir (Durhan, 2021, s. 68). Kavram olmadan önerme; önerme olmadan da akıl yürütme yapılamaz.

“Kavramın tek başına hiçbir işlevi yoktur; onun işlevi önerme içerisinde belli olur” (Özlem, 2004, s. 69). Öner (2005)'e göre klasik mantık temelde bir kavram mantığıdır. Kavram, bir türdeki bireysel özellikleri ayırıp ortak tarafları almakla elde edilir. Zihin, idrakleri bir kavram içinde değerlendirerek ona anlam kazandırır. İşte bu “anlam kazanma”, bilgi sahibi olmadır. Bu sebeple bilgi kavramlar yığındır. Kavramlar, kelimelerle ifade edildiğinden dolayı bilgiyi ifade etmede kolaylık sağlar. Düşünmenin olması için kavramlara ihtiyaç olduğundan kelimeler düşünce üzerinde oldukça etkilidir.

Kavramların oluşması bebeklik dönemi sürecinde başlar. Kalıtsal özelliklere sahip olarak doğan çocuk, daha sonra duyu organlarının algılamış olduğu dış dünyaya dair bilgileri ile çevresindeki objeleri fark eder. Kavramların oluşturulma süreci böylece başlamış olur. Kavram öğreniminin en yoğun olduğu süreç çocukluk dönemidir. Bu süreç okul öncesi dönemde aile tarafından sağlanmaktadır. Okul dönemine geçildiğinde okuma öğrenildikten sonra ise yapılan okumalar aracılığıyla sağlanır. Kavram öğrenme süreci özellikle ilk ve orta öğretimde, yeni öğrenmelere dinamik bir alt yapı oluşturan temel bir süreçtir. Kavramların edinilmesi için uzun bir süre gereklidir. Kişiler konuşarak da kavram öğrenebilirken okuma ile sağlanan kavram öğrenimi en etkilisidir. “Okul çağına gelene kadar çocukların öğrendikleri kavramlar plansız ve tamamen çevrenin etkisiyledir ancak çocuklar okula başladıktan sonra kavram öğrenmeleri daha planlı bir şekilde devam etmektedir” (Ülgen, 2004, s. 119). Erken çocukluk döneminde

kazanılan kavramlar; çocuğun problem çözme becerisi kazanmasında, yaratıcılığını kullanmasında, neden-sonuç ilişkisi kurmasında yarar sağlamaktadır. Kavram öğretimindeki amaç; kavramların zihinde doğru şekilde kategorileşmesidir. Bu sürecin etkili ve öğrenci odaklı bir şekilde yönetilmesi, öğrencilerin ilerleyen eğitim aşamalarında kullanabilecekleri sağlam zihinsel modeller geliştirmelerine katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda eğitim sürecinde de kalıcı ve anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için de kavramlar yardımcı olmaktadır. Fakat kavramların zihindeki temsillerinin soyut olması, kavram öğrenme için bir zorluktur. Akınoğlu (2005)'e göre "öğrenilen kavramların öğrenciler için daha anlamlı ve kalıcı olmasını sağlamak için kavram öğretim süreci farklı yöntem, teknik ve ders materyalleri ile desteklenmelidir." Kavram öğretiminde zihin haritaları, üç boyutlu materyaller, somut modeller, kavram haritaları, bulmacalar, karikatürler, edebi eserler vb. kullanılarak kavram öğrenme sürecine katkıda bulunabilir.

Kavram öğretim ve gelişiminde kullanılan eğitim yaklaşımları incelendiğinde kavram öğretimi için en çok kullanılan yöntemin "resimli çocuk kitapları ile öğretim" olduğu görülmüştür. "Çocuk kitapları geçmişten günümüze birçok farklı dersin öğretim sürecinde de kullanılmıştır" (Demir ve Akengin, 2011; Demircioğlu ve Demircioğlu, 2006; Mertol, 2009; Yılmaz Genç ve Özen Uyar, 2016; Dikmenli, Asal Özkan ve Turan, 2022, s. 84-85). Çocuklar, kitaplar aracılığıyla nesnelere algılayıp tanıma, sembollerini ayırt etme ve olaylara yönelik tahminlerde bulunma yoluyla kavram gelişimlerini desteklerken, erken yaşlarda edindikleri bu temel kavram bilgisi, ilerleyen eğitim süreçlerinde daha karmaşık kavramları kolay öğrenmelerine katkı sağlamaktadır.

Hikayelerin kavram öğretiminde kullanılmasına ilişkin literatür incelendiğinde farklı türden çalışmalar bulunmaktadır. Dönel Akgül ve diğerleri (2017) çalışmalarında "kavram öğretiminde hikâyelendirme tekniğinin öğrencilerin ders başarısı ve derse yönelik tutumlarına olan etkisini incelemişlerdir." Karaoğlan Yılmaz ve diğerleri (2017) yapmış oldukları çalışmalarında "öğrencilerin kavram yanılgılarını belirlenmesini ve hikâyeler kullanarak bu kavram yanılgılarının giderilmesini amaçlamışlardır." Güleç ve Geçgel (2015) "çocukların kendi kendilerine keşfedemedikleri birçok bilginin yer aldığı kitapların, yeni kavramların kazanılmasında ve güçlenmesinde çocuklara yardımcı olduğunu belirtmektedir." Ulus (2005) "anaokulu öğretmenlerinin 5-6 yaş çocuklarının kavram gelişimlerine ilişkin görüşlerini araştırdığı çalışmada çocukların kavram gelişimlerini desteklemek amacıyla alıştırmaya kitapları, eğitici oyuncaklar, gerçek nesnelere, cd'ler ve kavram haritalarının sıklıkla kullanıldığını belirlemiştir."

Hikâyeler; kavram öğretim sürecini desteklemek için kullanılabilir kitap türlerinden biridir. Literatürde de görüldüğü üzere resimli çocuk kitapları aracılığıyla öğrenciler derste öğrendikleri kavramlarla okudukları kitaplarda da karşılaşmakta ve bu sayede o kavramın temsilini zihinlerinde doğru şekilde oluşturmaları sağlanmaktadır. Sonuç olarak; hikâyelerin kavram öğretiminde etkili bir öğretim aracı olarak kullanılabilirliği ifade edilebilir.

Kavram Öğretimi ve Mantıksal Düşünme

Mantık, "nutuk" kavramından, yani "konuşmak" kavramından türemiştir. Mantık formel bir bilimdir. Biçimsel olduğundan dış dünyadaki somut olaylarla ilgili değildir. Zihni hataya düşmekten korur böylece birbiriyle çelişen düşüncelere zihinde yer vermemeyi öğreten bir disiplindir. Mantık, insana açık-seçik düşünmeyi ve düşündüklerini anlaşılır bir dil ile ifade etme imkânı sağlar. Böylece mantık disiplini insanlara doğru ile yanlış, ya da bir şeyleri ispat etme gücü verir. "Öncelikle düşüncenin kendi içinde tutarlı olmasına daha sonra da fikrin kendisi ile uygun olmasına katkı sağlar. Böylece mantık, düşünme sırasında zihnin yanlış düşmesini engeller" (Emiroğlu, 2004, s. 31).

Mantıksal düşünmenin kökeninde düşünme ve onun da kökeninde felsefe vardır. Felsefenin bir disiplini olan mantık alanı da dolayısıyla anlamsal ve dilsel özellikler barındırmaktadır. Doğru düşünmenin aracı olan mantıktan pay alan bir düşünme türü olarak mantıksal düşünme, kendine özgü özellikleri ve ayırt edici yönleri taşıması bakımından mantık kuralları ile oluşturulmuştur.

Her disiplinde olduğu gibi mantık disiplininin içinde de kurallar bulunmaktadır. Bu kurallara uyulması ile mantıksal düşünme süreci gerçekleşmiş olur. "Bu kurallar da akıl yürütme formlarını kullanmayı, kıyas yapmayı ve kavramlar ile önermeler üretmek çıkarım yapmayı içermektedir" (Başerer, 2017, s. 437). Bu nedenle, mantıksal düşünmenin zihinsel süreci içerdiği göz önüne alındığında, bu süreci de işin içine katmak gerekmektedir. Mantıksal düşünme, bilişsel bir yapıyı barındırdığından mantıklı karar vererek sonuca ulaşma sürecidir. "Üst düzey düşünme becerilerinden birisi olan mantıksal düşünme, bilişsel bilgi basamağında bilgi ve kavrama basamağının üstünde kendine yer edinen bir düşünmedir" (Çıbık Sert & Emrahoğlu, 2008, s. 53). "Mantıksal düşünme, problem çözmeye odaklı, ilişki kurabilen, doğru düşünme sürecindeki akıl yürütme yöntemlerini kullanarak geçerli çıkarımlarda bulunan, soyut düşünmeyi de içinde barındıran bir düşünme özelliği göstermektedir" (Başerer, 2017, s. 440).

Mantıksal düşünme, bireylerin problemleri analiz etme, çözüm stratejileri geliştirme ve akıl yürütme becerilerini içerir. Çocukların mantıksal düşünme becerileri, onların bilgi ve deneyimlerini organize etmelerine, problem çözme stratejileri geliştirmelerine ve akıl yürütmelerine olanak tanır. Mantıksal düşünme becerileri, analiz, sentez, tümdengelim ve tümevarım zihinsel süreçlerinden oluşur.

1. **Analiz:** Analiz, karmaşık bir bütünün bileşenlerine ayrılarak incelenmesi sürecidir. Felsefede analiz, bir kavramı, teoriyi veya problemi daha iyi anlamak için onun temel unsurlarına ayırma ve bu unsurları inceleme yöntemidir. Mantıksal analizde, bir önermenin mantıksal yapısı incelenir. Bu, önermenin doğruluğunun veya geçerliliğinin değerlendirilmesini sağlar. Örneğin, "Tüm insanlar ölümlüdür; Sokrates bir insandır; dolayısıyla Sokrates ölümlüdür" önermesi mantıksal analizle incelenir.
2. **Sentez:** Sentez, bileşenlerin bir araya getirilerek yeni ve daha karmaşık bir bütün oluşturulması sürecidir. Felsefede sentez, farklı düşüncelerin, kavramların veya bilgilerin birleştirilerek yeni bir anlayış veya teori oluşturulmasıdır.
3. **Tümdengelim:** Genel prensiplerden spesifik sonuçlara ulaşma yeteneği, çocukların belirli kavramları anlamalarına ve bu kavramları farklı bağlamlarda uygulamalarına yardımcı olur. Örneğin, "Bütün memeliler sıcakkanlıdır" genel prensibinden hareketle, bir balinanın sıcakkanlı olduğunu çıkarabilmek, çocukların tümdengelim becerilerini kullanmalarını gerektirir.
4. **Tümevarım:** Spesifik gözlemlerden genel prensiplere ulaşma yeteneği, çocukların belirli durumları genelleştirmelerine ve bu genellemeleri mantıksal düşünme süreçlerinde kullanmalarına yardımcı olur. Örneğin, birçok farklı kuş türünün uçabildiğini gözlemleyen bir çocuğun, "Kuşlar uçar" genel prensibine ulaşması, tümevarım sürecini kullanmasını gerektirir.

Kavram öğretimi süreçlerinde ise mantıksal düşünme için temel becerilerin barındığını görürüz. Çünkü kavram öğretimi, çocukların bilgileri sınıflandırma, kategorilere ayırma, ilişki kurma, analitik ve eleştirel düşünme ve problem çözme yeteneklerini geliştirir.

1. **Sınıflandırma ve Kategorileştirme:** Kavram öğretimi, çocukların bilgileri organize etmelerine ve mantıksal bağlantılar kurmalarına yardımcı olur. Örneğin, "hayvanlar" kavramı altında farklı hayvan türlerini sınıflandırmak, çocukların kavramlar arasındaki ilişkileri anlamalarına yardımcı olur. Bu süreç, çocukların dünyayı daha sistematik ve mantıklı bir şekilde anlamalarını sağlar.
2. **İlişki Kurma:** Kavram öğretimi, çocukların farklı kavramlar arasındaki ilişkileri tanımalarına ve bu ilişkileri anlamalarına yardımcı olur. Örneğin, "sebep-sonuç" ilişkisi kavramını öğrenen bir çocuk, günlük yaşamında bu ilişkiyi tanımlayabilir ve kullanabilir. Bu beceri, çocukların mantıksal düşünme kapasitelerini artırır ve daha karmaşık problemlere çözüm bulmalarına yardımcı olur.
3. **Analitik Düşünme:** Analitik düşünme, belirli bir kavramı anlamak için bu kavramı parçalara ayırma ve bu parçaları inceleme sürecidir. Kavram öğretimi, çocukların belirli bir kavramı analiz etmelerine yardımcı olur. Örneğin, bir matematik problemini çözmek için adım adım ilerlemek, çocukların mantıksal düşünme becerilerini kullanmalarını gerektirir. Bu süreç, çocukların kavramları daha derinlemesine anlamalarına ve bu anlayışları farklı bağlamlarda uygulamalarına olanak tanır.
4. **Eleştirel Düşünme:** Eleştirel düşünme ise, bilgiyi değerlendirme, doğru ve yanlış ayırt etme ve kendi düşüncelerini oluşturma yeteneğidir. Kavram öğretimi, çocukların bilgiyi değerlendirme ve kritik bir bakış açısıyla düşünme becerilerini geliştirir. Örneğin, bir hikaye kitabındaki bir karakterin davranışlarını ve bu davranışların sonuçlarını analiz etmek, çocukların eleştirel düşünme becerilerini kullanmalarını sağlar.
5. **Problemi Tanımlama:** Kavram öğretimi, çocukların problemleri tanımlama ve bu problemleri çözmek için gerekli bilgileri organize etme becerilerini geliştirir. Bu süreç, çocukların karşılaştıkları problemleri daha sistematik bir şekilde ele almalarına yardımcı olur.
6. **Çözüm Geliştirme:** Kavram öğretimi, çocukların çözüm stratejileri geliştirme becerilerini de geliştirir. Çocuklar, öğrendikleri kavramları kullanarak çeşitli çözüm stratejileri oluşturabilirler. Bu beceri, çocukların mantıksal düşünme kapasitelerini artırır ve daha karmaşık problemlere çözüm bulmalarına yardımcı olur.

Kavram öğretimi, çocukların mantıksal düşünme becerilerini geliştirmelerinde önemli bir rol oynar. Bu süreç, çocukların bilgileri sınıflandırma, kategorilere ayırma ve ilişkiler kurma yeteneklerini geliştirir. Ayrıca, analitik ve eleştirel düşünme, tümdengelim ve tümevarım gibi mantıksal düşünme süreçlerinin gelişimine katkıda bulunur. Kavram öğretimi, çocukların problem çözme becerilerini artırarak, onların akademik ve günlük yaşamlarında daha başarılı bireyler olmalarına yardımcı olur. Bu nedenle, kavram öğretimi, çocukların bilişsel gelişiminde ve mantıksal düşünme kapasitelerinin artırılmasında kritik bir öneme sahiptir. Mantıksal düşünme, bu süreçte önemli bir yer tutar; çünkü çocukların olayları analiz etme, neden-sonuç ilişkilerini anlama ve problemleri çözme yeteneklerini güçlendirir. Çocuklara soyut ve somut kavramları tanıtarak, onların düşünme becerileri zenginleştirilebilir. Mantık bilimi, doğru düşünmeyi ve akıl yürütmeyi sistematik bir şekilde ele alır. Mantıksal düşünme, çocukların günlük yaşamda karşılaştıkları sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olur ve onların analitik ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirir. Bu süreçte, mantık bilimindeki temel kavramların öğrenilmesi, çocukların düşünsel gelişimine önemli katkılar sağlar. Bu bağlamda, çocukların mantıksal düşünme becerilerini geliştirmek için kullanılan kavramlar, hikâye kitapları aracılığıyla etkili bir şekilde öğretilir.

Akıl Yürütme Türleri

1. Dedüksiyon (Tümdengelim)

Tümdengelimli akıl yürütme zihnin bütünden parçaya gidiş yoludur yani genelden özele gidişidir. “Tümdengelim akıl yürütmeleri genelden özele giden bir düşünme etkinliği olduğundan genelin doğru olması halinde özelin de doğru olduğu sonucu zorunlu olarak çıkmaktadır” (Çüçen, 2009, s. 18). Önermede verilen öncüller doğruysa sonuç zorunlu olarak doğru olduğundan bu akıl yürütme kesinlik sağlar. “Bir akıl yürütme geçerliyse o bir dedüksiyondur. Fakat her dedüksiyon geçerli bir akıl yürütme değildir” (Özlem, 2004, s. 39). Mantıktaki tüm geçerli çıkarımlar tümdengelim akıl yürütmeleridir. “Diğer iki akıl yürütme biçimi zorunlu olarak her zaman doğru ve geçerli olmadığı için geçerli akıl yürütme biçimi olarak kabul edilmezler. Fakat yine de mantık tümevarımı ve analogiyi kendisine konu yapar ve inceler” (Çüçen, 2009, s. 18).

Tüm insanlar ölümlüdür.

Sokrates insandır.

O halde Sokrates ölümlüdür.

Bu akıl yürütme geçerli bir dedüksiyondur. Çünkü geçerli bir dedüksiyonda, sonuç öncüllerin içinde örtük olarak vardır. O halde Sokrates ölümlüdür sonuç önermesi “Tüm insanlar ölümlüdür” öncül önermesinde örtük olarak bulunur. Bu nedenle tümdengelim, öncüllerde örtük olanı açığa çıkarmaktır.

2. Endüksiyon (Tümevarım)

Tümevarımlı akıl yürütme, zihnin özelden genele, parçadan bütüne doğru gidişidir. “Tümevarım özel veya tekil önermelerden genel veya tümel önermelere doğru yapılan akıl yürütme şeklidir” (Çüçen, 2009, s. 20). Bu akıl yürütme kesinlik sağlamaz. “Tümevarımda, tümdengelim tersine bir çıkarım değil bir varım söz konusudur” (Özlem, 2004, s. 41). “Tümevarım bir varımdır; ama “tüm”e hiçbir zaman varamayan bir akıl yürütme türüdür” (Özlem, 2004, s. 42).

Boşluğa bıraktığım 1. nesne düştü.

Boşluğa bıraktığım 2. nesne düştü.

Boşluğa bıraktığım 3. nesne düştü.

.....

Boşluğa bıraktığım n. nesne düştü.

O halde, boşluğa bırakılan bütün nesnelere düşer.

Mantıksal açıdan bakıldığında varılan bu sonuç zorunlu olarak varılmamıştır ve böyle bir akıl yürütme geçersiz olur. “Boşluğa bırakılan bütün nesnelere düşer” ifadesinin zorunlu olabilmesi için, boşluğa bırakılan tüm nesnelere her zaman (geçmiş, şimdi ve gelecek) ve her yerde (uzamın her bölgesinde) düştüklerinin fiilen gözlemlenmiş olması gerekir” (Özlem, 2004, s. 41). “Bütün cisimlerin deneyle veya gözlemlerle yere düşüp düşmediğini saptayamayacağımıza göre burada sonuca diğer cisimlerin de yere düşeceği varsayıldığı bir genellemeyle varılmıştır” (Çüçen, 2009, s. 20). Bu sebeple yapılan deney ve gözlemler varılan sonuca dayanak sağlar fakat sonucu zorunlu kılmaz.

3. Analogi

Analojik akıl yürütme zihnin özelden özele yani tikelden tikele gidişidir. Analogi genellikle dedüksiyon ve endüksiyonun bir karışımı olarak nitelendirilir. İki durum arasındaki benzerliğe dayanarak birinde olan durumu diğerinde de kabul etmek durumudur. “Analogi, A ve B'nin X gibi bir ortak özellikleri, ayrıca A'nın Y gibi bir başka özelliği olduğunda, B'nin de Y gibi bir özelliği olacağına varmaktır” (Özlem, 2004, s. 44).

Ispanak ve brokoli yeşil bir sebzedir.

Ispanak sağlığa faydalıdır.

O halde brokoli de sağlığa faydalı olmalıdır.

Analojide öncüller sonucu zorunlu kılmamaktadır yani her zaman geçerli ve doğru sonuçlar vermezler. Çünkü iki şeyin bazı benzerlikleri olması, her açıdan benzer olduğu anlamına gelmez. Bu nedenle, bu tür varlığın varlığı genellikle olasılıklara ve tahminlere dayanır. Fakat ortak özelliklerin sayısı arttıkça, sonucun doğru olma olasılığı da artmaktadır.

YÖNTEM

Bu araştırmada Benim Zürafam Uçabilir adlı çocuk hikâye kitabının mantıksal düşünme açısından incelenmesi amaçlandığından nitel araştırma yöntemlerinden betimsel desende planlanan çalışmada doküman analizi kullanılmıştır. Bilinen doküman analizi olarak bilinen yöntemle mevcut kayıt ve belgeler incelenerek veri toplanmaktadır. Karasar (2005)' a göre "Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır." Doküman incelemesi yöntemiyle araştırılan konu ile ilgili bilgilere daha kısa sürede ve daha az maliyetle ulaşıldığından çalışma sürecinde sık sık orijinal kaynağa dönülmesi sebebiyle bu yöntemle başvurulmuştur. Araştırma sürecinde seçilen çocuk kitabı betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. "Betimsel analizde veriler önce sistemli ve açık bir şekilde betimlenir daha sonra ise betimlemeler açıklanarak yorumlanır" (Karataş, 2015, s. 73). Ayrıca, hikaye kitabındaki karakterler, olay örgüleri ve diyaloglar, mantıksal düşünmeyi teşvik etme biçimleri açısından detaylı bir şekilde incelenmektedir. Araştırma sürecinde, akıl yürütme türleriyle ilgili makaleler, tezler, Mantık dersi öğretim programı ve çocuk hikaye kitapları gibi dokümanlar incelenmiştir. Doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen veriler analiz edilip önceden belirlenen kavramlara göre yorumlanmıştır. Büyüköztürk (2010) "İçerik analizini şöyle açıklamaktadır: Sözel ya da yazılı verilerin belirli bir problem ya da amaç bakımından sınıflandırılıp, özetlenip, belirli değişkenler ve kavramların ölçülmesi ve belirli bir anlam çıkarılması için taranarak kategorize edilmesidir.

Araştırmanın evrenini, çocuklar için felsefi içerikli resimli hikaye kitapları oluşturmaktadır. Araştırma örneklemini ise Mert Arık isimli yazarın "Benim Zürafam Uçabilir" isimli kitabı oluşturmaktadır.

BULGULAR

Tümdengelim ile İlgili Bulgular:

1. Herkes zürafa resmi çizebilir. Siz de çizebilirsiniz. Haydi hep birlikte deneyelim (s. 5).
2. Herkes zürafa resmi çizemez. Ben de çizemiyorum (s. 13).
3. Gerçekten de hiç kimse birbirine benzemiyordu. İnci'nin sırma gibi örülmüş saçları sapsarıydı. Tam bir kitap kurdu olan Raci, gözlük kullanıyordu. Okul basketbol takımının oyuncusu Naci'nin boyu çok uzundu. Çok güzel şarkılar söyleyen Taci'nin gözleri masmaviydi (s. 15).
4. Hiçbir arkadaşı birbirine benzemiyordu. Hepsisi birbirinden farklıydı. Ve her biri çok özeldi (s. 16).
5. Moni, teneffüs zili çaldığında okuldaki öğrencilere baktı. Okuldaki tüm öğrenciler de birbirinden farklıydı. Kimi uzun boyluydu, kimi kısa boyluydu. Kimi sarı saçlıydı, kimi siyah saçlıydı. Kimi futbol oynamaya bayılıyordu. Herkesin birbirinden çok farklı özelliklere sahip olduğunu görebiliyordu (s. 16).
6. Hiç kimse birbirine benzemiyor. Herkes çok farklı. Ben de çok farklıyım. Madem herkes birbirinden farklı. Zürafalar da birbirinden farklı olabilir (s. 16-18).
7. Hayal ettiğin her zürafayı çizebilirsin. Hayalinde yüzlerce olduğunu biliyorum. Karınca kadar zürafa onlardan sadece biri (s. 22).
8. Gökyüzüne baktığında bir sürü uçurtma gördü. Kasabadaki bütün çocuklar uçurtma uçuruyordu. Demek ki uçurtma mevsimi gelmişti (s. 30).
9. Yeryüzünde hayal edebildiğim çeşitlilikte zürafa var. Hayal ettim ve çizdim. Bu zürafalar o zaman benim! Artık yüzlerce zürafam var (s. 42).
10. Benim zürafalarım istediğim her şeyi yapabiliyor. Bunun için biraz hayal gücüne, bir kaleme ve bir kağıda ihtiyacım var. Sadece çizerek zürafalarla istediğim her oyunu oynayabiliyorum! (s. 52).

Tümevarım ile İlgili Bulgular:

1. İlk ders zürafa resmi çizemedi. İkinci derste de bir zürafa resmi çizemedi. Üçüncü derste de çizemedi. O gün hiç zürafa resmi çizemedi. Sonrasında birkaç resim dersi daha geçmişti fakat Moni hala zürafa resmi çizemiyordu. O halde Moni zürafa resmi çizemiyor (s. 8).
2. Bir şeyler çizdi, sildi. Çizdi, sildi. Çizdi... Moni, çizdiği resme bir süre baktı. Sonra hemen onu da sildi. Çizdiği resimleri beğenmiyordu. Çizemiyordu (s. 10).
3. Hatta sınıftaki ikiz arkadaşları bile birbirlerine çok benzemelerine rağmen aslında birbirlerinden çok farklılardı. İkizlerden biri satranç oynamayı çok severken diğeri astronomiye meraklıydı. O halde herkes birbirinden farklıydı (s. 16).
4. Çizdiğim zürafa farklı olabilir. Bugün çizdiğim zürafam farklı bir zürafaydı. Onu ben çizdim. Demek ki çizebiliyorum (s. 18).

5. Hayal ederken insan yaşadığı zamandan ve yerden uzaklaşır. Hayal ederek yaşamadığımız zamanlara gidebiliriz. Hiç ayak basmadığımız yerlere adım atabiliriz. Hiç olmadığımız bir kahraman olabiliriz. Hayal ederek istediğimiz her şeye sahip olabiliriz. O halde Moni'nin hayalindeki her şey mümkündür (s. 39).
6. O zürafamın mavi benekleri vardı. İstersek mor benekli bir zürafa resmi de çizebiliriz. Beneksiz bir zürafa da çizebiliriz. Hatta tüm benekleri tamamen farklı renkte bir zürafa resmi de çizebiliriz. İşte bakın rengarenk bir zürafa (s. 59).
7. İsteddiğimiz her şeyi çizebiliriz. Herkes çizebilir (s. 60).
8. Çizdiğimiz her şey bizimdir. Bizim zürafamız, ayımız, ahtapotumuz, tilkimiz, kaplanımız, filimiz, penguenimiz olur. Hepsini çizebiliriz (s. 60).

Analoji ile İlgili Bulgular:

1. Moni, çizdiği resmin bir zürafaya benzemediğini düşünüyordu. Çizdiği zürafa resmi, arkadaşlarının çizdiklerinden çok farklıydı. Bütün arkadaşlarının çizdiği zürafalar birbirine benziyordu. Onların zürafası bildiğimiz zürafa gibiydi (s. 13).
2. Moni, bizim zürafamız hiçbir zürafaya benzemek zorunda değil. O da bizim gibi biricik. Herkes birbirinden farklıdır. Aslında kimse kimseye benzemiyor. Sınıftaki arkadaşlarına bir bak, hangimiz birbirimize benziyoruz? Zürafalar farklı o halde onları çizen insanlar da farklı (s. 15).
3. Benim zürafam uçabilir (s. 20).
4. Karınca kadar küçük bir zürafa (s. 22).
5. Kare bir zürafa hayal ediyordu (s. 24)
6. Üçgen bir zürafa hayal ediyordu (s. 26).
7. Lastik gibi uzayan bir zürafa hayal etti (s. 26).
8. Tren şeklinde bir zürafa düşündü (s. 26).
9. Ev şeklinde bir zürafa kaç katlı çizilirdi? (s. 27).
10. Bulut şeklinde bir zürafamın beneklerini siyah mı çizmeliydi? (s. 27).
11. Zürafa şeklinde bir araba; çanta, koltuk, kitaplık, saksı, kurabiye, saat, kitap, çamaşır makinesi, uçak, bardak, balon, sokak lambası, kaydırak hayal etti (s. 27).
12. Dünyada sadece zürafalar yaşasaydı nasıl olurdu? Zürafa bir polis, berber, itfaiyeci, çiftçi, diş hekimi, terzi, aşçı, kütüphaneci, arkeolog, mimar, hakim, manav, öğretmen, bakkal, avukat, otobüs şoförü... (s. 29).
13. Zürafalı uçurtma yapsam nasıl olur acaba? (s. 30).
14. Moni, zürafa şeklinde bir pasta hayal ediyordu. Annesine -Anne, evde zürafalı bir pasta yapabilir miyiz? Diye sordu (s. 33).
15. Bütün çocuklar kardan adam yapıyordu. "Acaba kardan zürafa yapsam nasıl olur?" (s. 34).
16. Moni, rüzgarlı bir gün okula giderken zürafalı kazak giymek istedi. Fakat zürafalı kazağı yoktu. Babaannesinden kendisine zürafalı kazak örmesini istedi (s. 36).
17. Benim zürafam okula gidebilir (s. 42).
18. Orman okuluna dair tüm detayları düşündükten sonra geriye tek bir şey kalıyordu: çizmek (s. 45).
19. Benim zürafam okula gidebilir (s. 42).
20. Benim zürafam bir robot tasarlayabilir (s. 45).
21. Robot bir zürafa neler yapabilir? (s. 45).
22. Benim zürafam uzaya çıkabilir. İsmi de "zürafanot" olabilir (s. 45).
23. Benim zürafam Mars'a ayak basan ilk zürafa olabilir (s. 46).
24. Benim zürafam bir dinazorla futbol oynayabilir (s. 47).
25. Benim zürafam zamanda yolculuk yapabilir (s. 48).
26. Benim zürafam ejderhalara yemek yapabilir (s. 50).
27. Benim zürafam uçak kullanan bir pilot olabilir (s. 50).

28. Benim zürafam bir bilgisayar oyunu tasarlayabilir (s. 52).

Bu çalışmada elde edilen bulgular, çocuk kitaplarında mantıksal düşünmeyi destekleyen tümdengelim, tümevarım ve analogi yöntemlerinin kullanım şeklinin ortaya çıktığını göstermektedir. Tümdengelimde 10, tümevarımda, 8 ve analogide 28 örneğe rastlanılarak toplam 46 bulguya ulaşılmıştır. Bu 46 bulgunun %21,74'ü tümdengelim, %17,39'u tümevarım ve %60,87'si analogidir. Analoginin yüksek oranda bulunması, çocuk hikaye kitaplarının soyut kavramları somutlaştırarak, çocukların kavramsal düşünme yeteneklerini geliştirme potansiyelini ortaya koymaktadır.

“Hiç kimse birbirine benzemiyor. Herkes çok farklı. Ben de çok farklıyım. Madem herkes birbirinden farklı. Zürafalar da birbirinden farklı olabilir” tümdengelim örneğinde genel bir yargıdan yani hiç kimsenin birbirine benzemiyor oluşundan özel bir yargıya zürafaların da birbirinden farklı olabileceği yargısına ulaşılmıştır. Bütünden parçaya gidiş söz konusudur.

“İlk ders zürafa resmi çizemedi. İkinci derste de bir zürafa resmi çizemedi. Üçüncü derste de çizemedi. O gün hiç zürafa resmi çizemedi. Sonrasında birkaç resim dersi daha geçmişti fakat Moni hala zürafa resmi çizemiyordu. O halde Moni zürafa resmi çizemiyor” tümevarım örneğinde Moni'nin yaşadığı belirli olaylardan yani Moni'nin her derste zürafa resmi çizememesinden Moni'nin aslında zürafa resmi çizemediği düşüncesine ulaşma sürecidir. Bu durumda özelden genele doğru akıl yürütmesi yapılıır.

“Zürafa şeklinde bir araba; çanta, koltuk, kitaplık, saksı, kurabiye, saat, kitap, çamaşır makinesi, uçak, bardak, balon, sokak lambası, kaydırak hayal etti” analogi örneğinde ise zürafalar ve araba, çanta, koltuk gibi nesnelere arasında benzerlik kurularak ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Analogik akıl yürütmede iki farklı durum veya nesne arasında benzerlik kurularak bir ilişki kurma sürecidir.

Bu örnekler sayesinde çocuklar tümdengelim ile genellemelerden bireysel durumlara nasıl geçileceğini, tümevarım ile tekrarlayan gözlemlerden genellemelere nasıl ulaşılacağını ve analogi ile farklı kavramlar arasında ilişki kurarak soyut düşünme yeteneklerini geliştirmeyi öğrenirler.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, çocuk hikâye kitaplarındaki mantıksal düşünme yeteneğini geliştirme potansiyelini araştırmak amacıyla yapılmıştır. Bu araştırılırken de akıl yürütme türlerine bakılmıştır. Çocukların zihinsel gelişiminde önemli bir yer tutan mantıksal düşünme becerileri, onların problem çözme, eleştirel düşünme ve akıl yürütme yeteneklerini destekler. Bu çalışmada, özellikle Mert Arık'ın kaleme aldığı Benim Zürafam Uçabilir kitabında yer alan akıl yürütme türleri ve mantıksal düşünmeyi teşvik eden bilişsel öğeler incelenmiştir. Araştırılan hikâye kitabının mantıksal düşünme açısından incelenmesi, çocukların bilişsel gelişim süreçlerine önemli bir katkı sağlayabilecek unsurların belirlenmesi açısından değerlidir. Bu inceleme, çocukların erken yaşta mantıksal düşünme yeteneklerini geliştirmelerine nasıl katkıda bulunulabileceğini anlamak adına önem taşımaktadır. "Benim Zürafam Uçabilir" adlı çocuk hikâye kitabı üzerinden yapılan bu inceleme, kitapta yer alan içeriklerin mantıksal düşünme becerilerini destekleyici nitelikte olup olmadığını değerlendirmeyi amaçlamış ve amacına ulaşmıştır. Araştırma bulguları, kitabın içerdiği hikâye ve karakterlerin çocukların mantıksal düşünme becerilerini destekleyecek akıl yürütme türlerini barındırdığını göstermektedir. Kitapta yer alan olay örgüsü ve karakterler aracılığıyla, çocukların neden-sonuç ilişkisi kurma, olayları analiz etme ve kavramsal düşünme becerilerini geliştirmeye yönelik birçok fırsat sunulmaktadır. Bu sonuçlar, çocuk edebiyatının yalnızca eğlence ve dil gelişimi için değil, aynı zamanda mantıksal düşünme becerilerinin kazandırılması açısından da önemli bir araç olduğunu göstermektedir.

Çocuk hikâye kitaplarına yönelik birçok araştırma, bu kitapları "çocuklarla felsefe" perspektifiyle incelemektedir. Fakat çocuklarla felsefe yapmanın temelinde de kavramsal düşünme, dil becerileri ve mantık olduğundan bu çalışmada çocuklarla felsefe yapmadan önce onlara mantık öğretiminin sağlanması gerektiği önerilmektedir. Çocuklar önce mantık ilişkisini kavramaları, mantığın kavramlarını bilmeli ancak sonra felsefeye geçmelidir. Örneğin genelleme yapmayı bilmeden analogiyi, soyut düşünmeyi bilmeden de felsefe yapmaları mümkün değildir. Bu bağlamda, mantık eğitimi, çocukların felsefi düşünce süreçlerine daha iyi hazırlanabilmeleri için bir ön koşul olarak ele alınmalıdır.

Araştırmanın tek bir kitap üzerine odaklanması ve sınırlı bir örneklem kullanılması, sonuçların genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Bu nedenle, daha geniş bir örneklem ile benzer çalışmalar yapılması önerilmektedir. Ayrıca, eğitimcilerin ve ebeveynlerin çocukların mantıksal düşünme becerilerini desteklemek için dikkatle seçilmiş hikâye kitaplarını kullanmaları önerilmektedir. Gelecek araştırmaların, farklı yaş grupları ve türlerdeki çocuk edebiyatı eserlerinin mantıksal düşünme üzerindeki etkilerini inceleyerek, bu alanda daha kapsamlı veriler sağlanması beklenmektedir.

Eğitimciler ve ebeveynler, çocukların mantıksal düşünme becerilerini desteklemek için uygun hikâye kitaplarını seçerken, kitapların içeriklerinde akıl yürütme ve mantık öğelerinin yer almasına dikkat etmelidirler. Bu tür kitaplar, çocukların zihinsel gelişiminde olumlu etkiler yaratabilir. Çocuklara okunan hikâyelerin ardından, onlarla hikâyenin

mantıksal yapısını, karakterlerin kararlarını ve olayların neden-sonuç ilişkilerini tartışmak, mantıksal düşünme becerilerinin pekişmesine yardımcı olabilir.

Çocuk kitabı yazarları ve yayıncılar, çocukların bilişsel gelişimini desteklemek amacıyla kitap içeriklerinde mantıksal düşünme öğelerine daha fazla yer vermeyi hedefleyebilirler. Bu doğrultuda yazılmış kitaplar, çocukların analitik düşünme yeteneklerinin gelişimine katkıda bulunacaktır. Yayıncılar, kitap seçimi yaparken eğitimcilerle iş birliği yaparak mantıksal düşünmeyi destekleyen eserlerin yayımlanmasına öncelik verebilirler.

KAYNAKÇA

- Akdemir, S., & Saban, A. (2020). "İlkokul dördüncü sınıfta felsefe-temelli çocuk kitapları aracılığıyla değer öğretimine ilişkin bir eylem araştırması". *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi - ENAD*, 8 (2), 431-461.
- Akinoğlu, O. (2005). Coğrafya eğitiminin etkililiği ve sorunları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 12, 78-96.
- Arık, M. (2022). *Benim zürafam uçabilir*. İstanbul: Timaş.
- Arslan, A. (2018). *Okul öncesi çocukluk dönemi çizgi filmlerinde mantıksal düşünme ve bilişsel beceriler: TRT çocuk kanalı*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aslan, C. (2007). *Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Gelişmeler-Sorunlar, Çözüm Önerileri Sempozyum Kitabı, (ss.192- 206). Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Başerer, D. (2017). Bir düşünme türü olarak mantıksal düşünme. *The Journal of Academic Social Sciences*, 5(41), 433-442.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.
- Çıbık Sert, A., Emrahoğlu, N. (2008). "Proje tabanlı öğrenme yaklaşımının fen bilgisi dersinde öğrencilerin mantıksal düşünme becerilerinin gelişimine etkisi", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2).
- Çiftçi, F. (2013). Çocuk edebiyatında yaş gruplarına göre kitaplar ve özellikleri. *Muş Alpaslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 125-137.
- Çüçen, A. K. (2009). *Klasik mantık (mantığa giriş)*. Bursa: Asa.
- Demir, S. B. ve Akengin, H. (2011). *Hikâyelerle sosyal bilgiler öğretimi*. Pegem A Yayıncılık.
- Demircioğlu, H., Demircioğlu, G. ve Ayas, A. (2006). Hikayeler ve kimya öğretimi. *Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 110-119.
- Dikmenli, Y., Asal Özkan R., & Turan, B. N. (2022). Heidi hikâye kitabında yer alan coğrafi kavramların belirlenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 83-94.
- Dirican, R., Bekir, H., & Bayraktar, V. (2020). Resimli hikâye kitaplarında sözel mizah unsurları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(29), 243-261.
- Duman, E. Z., Başerer, D. (2015). Öğretmen adaylarının mantık, özdeşlik, tutarlılık, çelişki kavramlarını anlama düzeyleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 35(3), 619-635.
- Durhan, G. (2021). Klasik mantıkta kavramların yeri ve önemi. M. Yıldırım (Ed.), *Beşeri ve sosyal bilimlerde özgün çalışmalar* (s. 66-92). İzmir: Duvar.
- Emiroğlu, İ. (2004). *Klasik mantığa giriş*. Ankara: Elis.
- Erdal, G. (2007). *MEB yayınları çocuk kitaplarının resimlerine genel bakış*. II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu. Ankara: AÜ Edebiyat Fakültesi.
- Ersoy, A., & Papatğa, E. (2015). İlkokul öğrencilerinin hikayeler aracılığıyla bilinçli tüketici farkındalığının geliştirilmesi. *Eğitimde Politika Analizi Dergisi*, 4(1), 61-78.
- Görgün, E. (2020). *Resimli çocuk kitaplarının felsefi kavramlar bakımından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Güldem Dönel Akgül, G., Geçikli, E. ve Doğan, L. (2017). Fen eğitiminde hikâyelendirme tekniği ile kavram öğretimine bir aksiyon örneği. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(11), 246-274.
- Güleç, H., Geçgel, H. (2015). *Çocuk edebiyatı okul öncesinde edebiyat ve kitap*. İstanbul: Paradigma Akademi.
- Kandaz, U. (2016). Hikaye ve öyküleştirme. Bulunduğu eser: Pekdoğan, S. (Ed.) Okul öncesi eğitimde özel öğretim yöntemleri. (ss.19-50). Ankara: Eğiten Kitap.

- Karaköse, M. V., & Kodan, H. (2021). 6-10 yaş düzeyi çocuk kitaplarının çocuk edebiyatı içyapı ve dış yapı nitelikleri açısından incelenmesi. *Okuma Yazma Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 96-109.
- Karaoğlan Yılmaz, F. G., Gökkurt Özdemir, B. ve Yaşar, Z. (2017, Mayıs). *İlkokul öğrencilerinin kesirlerle ilgili hata ve kavram yanlışlarının giderilmesinde dijital hikâyelerle tasarlanan etkinliklerin uygulanması: Bir eylem araştırması* [Bildiri özet metni]. I. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu, Malatya, Türkiye.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kıbrıs, İ. (2010). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Kök.
- Koçak Kardaş, M. (2017). *2000-2014 yılları arasında okul öncesi dönem çocukları için yayınlanan hikâye kitaplarının dış yapısı, iç yapısı ve resimleme açısından incelenmesi / 2000-2014 yılları arasında okul öncesi dönem çocuklarına yönelik yayınlanan hikâye kitaplarının dış yapı, iç yapı ve illüstrasyon nitelikleri açısından incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Mertol, H. (2009). *Sosyal bilgiler derslerinde çocuk edebiyatı ürünlerinden yararlanma (Mustafa Ruhi şirin örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Öner, N. (1986). *Klasik mantık*. Ankara: İlahiyat Fakültesi.
- Öner, N. (2005). *Bilginin serüveni*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Özlem, D. (2004). *Mantık, klasik/sembolik mantık, Mantık felsefesi*. İstanbul: İnkılap.
- Sallabaş, E. (2008). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin okumaya yönelik tutumları ve okuduğunu anlama becerileri arasındaki ilişki. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(16), 141-155.
- Savaş, B. (2006). *Okuma eğitimi ve çocuklarda dil gelişimi*. İstanbul: Alfa.
- Sever, S. (2003). *Çocuk ve edebiyat*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tural, A. (2011) *Sosyal bilgilerde yapılandırmacı yaklaşımla kavram öğretimine yönelik model geliştirme*. (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Turan, B. N., Asal Özkan, R., Dikmenli, Y. (2022). Heidi hikaye kitabında yer alan coğrafi kavramların belirlenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(1), 83-94.
- Ulus, L. (2005). *Ankara il merkezinde görev yapan anaokulu ve anasınıfı öğretmenlerinin 5-6 yaş çocuklarının kavram gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri ve eğitim programında kavram gelişimini destekleyici etkinliklere ne derece yer verdiklerine ilişkin görüşlerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Ural, Ş. (1985). *Temel mantık*. İstanbul: Remzi.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme, kuram ve uygulamalar*. İstanbul: Nobel.
- Yazıcı H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 158, 83-90.
- Yıldız, C., Yazıcı, D., & Durmuşoğlu, M. (2016). 2010-2015 yılları arasında yayımlanmış resimli çocuk kitaplarının resimleme özelliklerinin incelenmesi. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 1(1), 43-55.
- Yıldız, Ç. (2009). *İlköğretimde çocuk kitaplarına ilişkin bilgiler / Çocukların gençlik kitaplarına ilişkin görüşleri*. (Yüksek lisans tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yılmaz Genç, M. M. ve Özen Uyar, R. (2016). Resimli çocuk kitaplarının fene yönelik kavram, konu ve temalar açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(46), 600-608.
- Yılmaz, M., Ertem, İ. S. (2022). Çocuk kitapları seçiminin ilköğretim 4. Sınıf öğrencilerinin okuma motivasyonu üzerine etkisi. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 379-402.
- YÖK, Yüksek Öğretim Kurulu, www.yok.gov.tr.